

יום שלישי, 10.7.18

הנדון: מסמך עמדה בנוגע לבי היפ

לבקשת קבוצת הורים שילדיהם פעילים או היו פעילים ב-'בי היפ', מוגש בזאת נייר עמדה קצר זה על קבוצת 'בי היפ'.

יודגש, כי לא ניתן תשלום עבור חוות דעת זו, המשקפת את עמדו המקצועית של המרכז הישראלי לנפגעי כתות, בהתאם לאמות המידה המקצועיות לפיהן פועל.

המרכז הישראלי לנפגעי כתות

המרכז הישראלי לנפגעי כתות הוא מלכ"ר הפועל, בין היתר, לסיוע לנפגעי קבוצות כיתתיות, להעלאת המודעות הציבורית לתופעת הקבוצות הכיתתיות ולקידום חקיקה בנושא. המרכז פועל בשיתוף פעולה הדוק עם רשויות המדינה (הן עם שירותי הרווחה, והן עם רשויות האכיפה), היה שותף לחשיפתן של הקבוצות הכיתתיות המוכרות ביותר ולפעולה נגדן (קבוצת גואל רצון, הכת הפוליגמית בירושלים). המרכז מתקצב (גם) על-ידי המשרד לשירותים חברתיים, והוא זוכה פרס יו"ר הכנסת לשנת 2011 בנושא קידום זכויות אדם ודמוקרטיה בהמלצת רשויות המדינה אשר מסתייעות בו.

בסיווגן של קבוצות פועל המרכז לפי אמות מידה מקצועיות המקובלות בעולם, ועל סמך עדויות המגיעות לידי (של חברים וחברים לשעבר בקבוצות, בני משפחה וחברים, פרסומים של הקבוצות ועוד).

מהי כת/ קבוצה בעלת מאפיינים כיתתיים?

בשנת 2011, פורסם דו"ח של משרד הרווחה בישראל על ידי צוות שבחן את תופעת הכתות, שם ניתנה הגדרה סוציולוגית למונח "כת פוגענית", הגדרה זו דומה להגדרות שונות שניתנו בעולם:

"כתות פוגעניות הן קבוצות המתלכדות סביב אדם או רעיון, תוך שימוש בשיטות של שליטה בתהליכי החשיבה ובדפוסי ההתנהגות, לצורך יצירת זהות נבדלת מהחברה ותוך שימוש במצגי שווא. קבוצות אלה מעודדות לרוב תלות נפשית, נאמנות, ציות וכפיפות למנהיג הכת ולמטרותיו,

מנצלות את חבריהן לצורך קידום מטרות הכת, וגורמות לנזקים נפשיים, פיזיים, כלכליים וחברתיים (באחד או יותר מהתחומים), בקרב חברי הקבוצות, משפחותיהם והקהילה הסובבת".

כדי לזהות האם קבוצה מסוימת מתנהלת ככת ניתן לבחון בעדויות שמצטברות על הקבוצה. המרכז הישראלי לנפגעי כתות אימץ מאפיינים אלו. גם בתי המשפט בישראל אימצו בחינת מאפיינים אלו (ר', למשל, את פסק-דינו של השופט אליהו בכר בפס"ד בבית משפט מחוזי בת"א 2114-08, שפיגל ואח' נ' שחם רביצקי ואח', כמו כן השופטת רבקה מקייס בפס"ד בהליך בבית משפט לענייני משפחה תמ"ש 15801-05-15).

המאפיינים המובהקים של קבוצה כיתתית הם: הערצה מוגזמת למנהיג, הסתרה וסילוף מידע (סודיות), מעגלים חיצוניים ופנימיים, ריחוק עד ניתוק מהסביבה ומקרובי משפחה שאינם חלק מהקבוצה – בעידוד ישיר או עקיף של הקבוצה, דרישת ציות מוחלטת תוך הפעלת לחץ חברתי, השפלות ומניפולציות, מתן משאבים כלכליים ואחרים לקבוצה עד כדי שעבוד של המשאבים האישיים לטובת הקבוצה, גיוס חברים חדשים, הקדשת זמן משמעותי עד כדי מרבית הזמן לפעילות עבור הקבוצה, סולידריות מוגזמת בין חברי הקבוצה, טקסיות, ואידאולוגיה העומדת בבסיס פעילות הקבוצה.

קבוצת בי היפ ומאפייני הפעילות בה

חברת בי-היפ, היא חברת שיווק רשת בינלאומית, שלה שלוחה בישראל המנוהלת על ידי אשל עזר, מעצב אופנה לשעבר.

החברה משווקת תוספי תזונה, קרמים ומשקה אנרגיה. על המוצרים מספרים שהם מהווים פתרון לשלל מחלות ובעיות.

המצטרפים נדרשים לשלם סכום של 1,200 דולר כדי לקבל את האישור לסחור במוצר.

[יצוין, כי בהתאם לעדויות, עיקר ההכנסות לפעילים בקבוצה אינם מגיעים ממכירת המוצר, אלא מגיוס מצטרפים חדשים. ככל שזה המצב, הרי שזהו מאפיין מובהק של 'תרמיות פירמידה', להבדיל משיווק רשת לגיטימי. יחד עם זאת, עניינו של המרכז במאפייני הפעילות בקבוצה, ולא ב"מודל העסקי" שלה, המפוקפק כשלעצמו].

החברה מגייסת לרוב צעירים תוך הבטחות להתעשרות מהירה ולהצלחה בחיים. הצעירים שמתוודעים לחברה ע"י פרסומים ברשת או על ידי חברים אחרים ששכנעו אותם להצטרף, מגיעים למפגש ראשוני חינוכי, בו הם מוזמנים ל-2 מפגשים נוספים, בעלות של כמה עשרות שקלים.

במפגשים אלו עולים לבמה אשל עזר ועוזריו הקרובים, ומדברים בהתלהבות על החברה ועל מוצריה. בתחקיר טלוויזיה שנעשה על ידי ערוץ 1 נראה אשל עזר אומר למתעניינים במפגש:

"הייתי אומר שהרגע הזה שאנחנו עוברים עכשיו, הדבר היחיד שאני יכול להשוות עם זה, זה אם הייתי למרגלות הר סיני, מגיע עם לוחות הברית ואומר: Freedom".

במפגש מופעל לחץ חברתי ומניפולציות, ונאמר מפורשות שרק חלק מהיושבים כאן יוכלו לזכות להצטרף ולהיות חלק מהחברה.

סוכנים שהיו חלק מהחברה ויצאו ממנה פגועים הגיעו למרכז לנפגעי כתות ושיתפו אותנו בחוויה שלהם. מעדויותיהם עולה כי תוך כדי העסקתם בחברה, עוברים הצעירים תהליכים פסיכולוגיים המוכרים לנו מקבוצות כיתתיות אחרות, לאחריהם הם משתכנעים להתנתק מכל מה שלא קשור לעיסוק בבי-היפ, להפסיק לימודים, להפסיק עבודה, להתנתק מחברים, לא ללכת לאירועים ולהתרחק מהמשפחה. הסתה נגד ההורים נשמעת באופן פומבי גם בהרצאות הפתוחות לקהל הרחב. "אבא ואמא שלכם לא מחויבים להצלחה שלכם. האחים שלנו, לא איכפת להם מההצלחה שלנו, מה אמא מסוגלת לעשות?.. מישוה יכול לקחת אותנו להצלחה כמו מייקל? יאן? אני?..". (מייקל ויאן אלו מקימי החברה בחו"ל).

מהעדויות שהגיעו אל המרכז הישראלי לנפגעי כתות (וכן מעדויות שפורסמו ברבים, לרבות כתבה רחבה בערוץ 'כאן'), וכן מצילומי מפגשי גיוס סוכנים ומפגשי עבודה ב-בי היפ (ששודרו אף הם באותה כתבה), מצטיירת התמונה הבאה:

עולה כי למרות שנאמר למצטרפים החדשים שהם יוכלו לעבוד רק שעתיים-שלוש ביום ומהבית, בפועל הסוכנים צריכים להגיע למשרדי החברה כבר בשעות הבוקר המוקדמות ועד לשעות הלילה המאוחרות. (7 בבוקר עד 2 בלילה) "אם את מתרחקת מהמדורה, את לא תתחממי ממנה" – סיפרה לנו אחת הנפגעות שכך נאמר לה, ולכן היא הגיעה כמה שיותר. כל זאת כשהם אינם מרוויחים אפילו לא שכר מינימום בסוף החודש. "הגעתי למצב שלא היה לי לשלם כסף לאוטובוס וכבר לא היה לי נעים לבקש 6 שקל מחבר שלי, אבל כולם נדרשים לרכוש וללבוש חליפות מנהלים כדי להציג מצג של אנשים עשירים כלפי חוץ" – שיתפה אותנו נפגעת אחרת.

מדי יום נערכים מפגשי Working Group לחברי הצוות. מפגשים שאשל עזר מייחס להם חשיבות עליונה. ניתן לסלוח לסוכן שלא הגיע לעבודה במשך היום, אבל חובה להגיע למפגשי הערב. במפגשים אלו כל אחד מספר על ההצלחה שלו ומופעל לחץ על החברים שעדיין לא הצליחו לגייס מספיק סוכנים. במפגשים אלו נאמרים מחמאות באופן מוגזם ולחילופין ביקורת. שם גם מזהים נקודת חולשה אצל חבר צוות שעדיין לא הצליח לגייס מספיק סוכנים ומפעילים עליו לחצים בהתאם.

מדי כמה זמן יש נסיעות מוטיבציה לכנסים בחו"ל. כשהחברים מתלוננים על העוני בו הם חיים ועל כך שאין להם מאיפה לממן את הנסיעה לחו"ל, מייד נאמר שכסף זה לא פקטור ותמיד אפשר לוותר על פעילויות בזבזניות אחרות כמו רכישת השכלה למשל.

מעדויות של בני משפחה שהגיעו אלינו עלו מקרים של מי שגנבו כסף מההורים שלהם על מנת להמשיך לממן את החיים היומיומיים שלהם בשל העוני המחפיר אליו הם הגיעו.

הורים שפנו אלינו וכן צעירים שלקחו חלק בפעילות של בי היפ והצליחו להתנתק ממנה , מצירים תמונה של ניצול, בזבז פרקי חיים לריק ומעין שעבוד לאשל עזר, מעין "גורו" שאיש אינו ממרה את פיו.

עמדת המרכז הישראלי לנפגעי כתות בנושא בי היפ לאור מאפייני פעילות אלה

'בי היפ' אינה קבוצה אופיינית לסוג הקבוצות שלרוב עוסק בהן המרכז הישראלי לנפגעי כתות. לרוב עוסק המרכז בקבוצות שרכיב בולט בפעילותן הוא תורה רוחנית שמקדם המנהיג, המציע לחברים דרך להשגת תיקון עולם – גאולה אישית (דרך להשגת אושר אישי) וכללית. התורה הרוחנית נבדלת מקבוצה לקבוצה, אך מאפייני הפעילות של קבוצות כיתתיות נוטים להיות דומים מאד בלי קשר להבדל הרוחני או האידיאולוגי (לכן המרכז אינו עוסק בתורה הרוחנית אלא רק במאפייני הפעילות).

בי היפ אינה מציע "תורה רוחנית", ועוסקת בהשאת העושר העצמי בלבד (ולא בתיקון עולם). כל עיסוקה, לפחות על פני הדברים, הוא בהשאת רווחים כלכליים. יחד עם זאת יש לומר, שבכל הנוגע ל"גאולה העצמית" קיים דימיון ברור בין בי היפ לבין קבוצות רוחניות, אלא שהגאולה העצמית שהיא "מציעה", המפתח לאושר, למנוחה ולנחלה, הוא כלכלי ולא רוחני.

מכל מקום, בכל הנוגע למאפייני הפעילות של הקבוצה, קיים דימיון מובהק בין מאפייני הפעילות של בי היפ לבין המאפיינים המובהקים של קבוצות כיתתיות כפי שנסקרו לעיל: המניפולציות המופעלות על הפעילים והטכניקות שמפעילים (אופי המפגשים, הצגת אושר כללי, המוסיקה, האנשים היפים הנשתלים וכו'); מעמדו של המנהיג; אי הערעור על מעמדו, על אמירותיו וכו'; הטקסיות הבולטת במפגשים; ה"אחוזה" ה"נחגגת" בין הפעילים; התפיסה כי "לנו התשובה"; ההרחקה מהמשפחה וממעגלי החברים הותיקים והעידוד המפורש לא לשמוע להם בכל הנוגע לפעילות בבי היפ; הקדשה משמעותית ביותר של משאבי זמן וכסף לפעילות בקבוצה; זניחת פעילויות מכל סוג שהתקיימו מחוץ לקבוצה; הסתרת המידע הפנימי מאנשים חדשים והמניפולציות המופעלות על המצטרפים.

בברכה,

רחל ליכטנשטיין
מנהלת הפעילות